

راهکارهای تربیتی تحکیم روابط همسران از منظر قرآن و حدیث

پژوهشگر: بنت الهدی عباسی

چکیده

شیوه‌های اسلام، برای ایستادگی خانواده آمیزه‌هایی از روش شناختی، عاطفی و رفتاری است. هم نیازهای مادی را لحاظ می‌کند و هم به نیازهای معنوی توجه، هم بعد شناخت و عقلانیت را دربرمی‌گیرد، هم بُعد عاطفه را و هم بُعد رفتار را؛ از این جهت دستورهای تربیتی دین به همسران، واقع‌گرا است که به همه زوایا توجه دارد و راه ارضاء و پاسخگویی صحیح آنها را می‌دهد.

بیشترین روابط ناسالم زوجین ریشه در حوزه مسائل اعتقادی، فرهنگی، روابط تربیتی، عاطفی، اخلاقی و همچنین مسائل اقتصادی ایشان دارد؛ که مطمئن‌ترین و نزدیکترین راهکارها برای رفع و دفع آن تماماً در اسلام مبسوط است. راهکارهایی از قبیل: اهمیت کفویت زوجین پیش از ازدواج، لزوم ازدواج با شخص با ایمان، اطمینان از باورهای مذهبی همسر، اصالت خانوادگی، عرضه اعتقادات زوجین و تصحیح آنها نزد علماء دین، ایجاد فرهنگ گفتگو، احترام متقابل، عفت و پاکدامنی، خردورزی و دوری از هوس رانی در انتخاب همسر، عدم فخر فروشی و تحقیر یکدیگر، مشاوره با افراد آگاه و متدین، برجسته کردن نقاط قوت همسر، صبر در هنگام مشکلات اقتصادی، قناعت، وفاداری و مدیریت اقتصادی از جمله راهکاری است که جهت ایجاد زندگی شیرین و رضایت بخش همراه با تکامل، ترقی و سعادت بین زوجین در اسلام ذکر شده است.

کلید واژه‌ها: اسلام، تحکیم، زوجین، کفویت، روابط سالم، اعتقاد، فرهنگ، اخلاق، تربیت، اقتصاد

فهرست مطالب..... صفحه

مقدمه..... ۱

۱- پیشبرد روابط اعتقادی و فرهنگی و تربیتی همسران..... ۲

۱-۱- اهمیت کفویت اعتقادی و اصلت فرهنگی در پیشگیری از مشکلات..... ۲

۱-۲- اطاعت از خداوند در جریان زندگی مشترک..... ۳

۱-۳- توجه به ظرفیت‌های همسرو مدارا کردن در برابر رفتارهای او..... ۴

۱-۴- اهمیت مشاوره و دوری از هوس رانی در انتخاب همسر..... ۵

۱-۵- رعایت احترام بین زوجین..... ۵

۱-۶- ایجاد فرهنگ گفتگو و انتقاد سازنده..... ۶

۲- پیشبرد روابط اخلاقی، عاطفی و اقتصادی همسران..... ۶

۲-۱- ملتزم شدن به اخلاق نیکو..... ۶

۲-۲- قرار دادن خود در جایگاه هستی و ادای حقوق زوجین..... ۷

۲-۳- سالم سازی فضای جنسی بین زوجین..... ۷

۲-۴- تأمین و تدبیر معاش و پرهیز از تجملات و تبذیر در خانواده..... ۸

۲-۵- صبر و شکیبایی در مشکلات اقتصادی..... ۹

نتیجه گیری..... ۱۰

منابع..... ۱۱

مقدمه

اسلام هیچ بنا بی را محبوب تر از خانواده نشناخته است، چنانکه پیامبر عظیم الشان اسلام می‌فرماید: «ما بُنِيَ بِنَاءُ فِي الْإِسْلَامِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ التَّزْوِيجِ»^۱ در اسلام هیچ نهادی محبوب تر و عزیزتر از تشکیل خانواده در نزد خداوند بنا نشده است». آن حضرت همچنین فرمودند: «برای مرد پس از قبول اسلام، هیچ سودی بهتر و برتر از همسری با یک زن مسلمان نیست؛ زنی که مرد با دیدن او خوشحال شود، هنگامی که او را امر کند اطاعت کند و در غیاب شوهر، حافظ عفت خویش و اموال وی باشد»^۲

در این حدیث شریف زن شایسته و وارسته بالاترین ارزش و نعمت بعد از اسلام، برای مرد شمرده شده است.

اهمیت ازدواج در اسلام به اندازه ای است که پاداش اعمال عبادی فرد را مضاعف می‌کند. چنانکه وجود مبارک امام صادق (ع) می‌فرماید: «رَكْعَتَانِ يُصَلِّيَهُمَا الْمُتَزَوِّجُ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً يُصَلِّيْهَا غَيْرُ مُتَزَوِّجٍ»^۳ «دو رکعت نمازی که انسان همسر دار می‌خواند برتر از هفتاد رکعت نمازی است که فرد مجرد اقامه می‌کند».

این روایات و نیز روایاتی قریب به این مضمون که در متون اسلامی، وارد شده به خوبی جایگاه و ارزش والای ازدواج را تعیین می‌کند، از دیدگاه اسلام همان گونه که تشکیل خانواده مهم است، حفظ وصیانت از این آرامش عزیز امری مهمتر می‌باشد. از این روی دین اسلام سرشار از توصیه‌هایی است که مبنی بر تحکیم، استمرار و استحکام خانواده است.

دردنیای امروز که مکاتب نوظهور اندیشه‌های انسانی را آماج اهداف خود قرار داده اند، و هر کدام مدعی اعطای آرامش به انسان هستند، و در حیطه مسائل خانوادگی و ارتباط زوجین نسخه پیچی می‌کنند؛ ضرورت سخن گفتن از راهکارهای عملی معارف قرآن و اهل بیت (ع) درباره استحکام بنیان خانواده دو صد چندان می‌کند. اهمیت جایگاه رفیع خانواده و ضرورت تبیین قواعد زندگی مشترک از دیدگاه قرآن اهمیت و ضرورت انجام پژوهش در باره راهکارهای سالم سازی روابط زوجین در حوزه ی مسائل اعتقادی، فرهنگی، اخلاقی، تربیتی و اقتصادی رادو چندان می‌سازد. و در این راستا به مواردی از روابط بین زوجین و دستورات اسلام برای پیشگیری و رفع روابط ناسالم پرداخته تا به این وسیله قدری از بحران خانواده های آسیب دیده کاسته و همچنین به مدد دستورات آئین همیشه جاوید اسلام از بروز برخی از آسیبهای مهم آن پیشگیری کرد.

۱. محمد بن الحسن، الحر العاملی، وسائل الشیعه، چاپ اول، ج ۲۰، قم: مؤسسه آل بیت (علیه السلام)، ۱۴۰۹ ه ق، ص ۱۴.

۲. محمد یعقوب، کلینی، اصول الکافی، چهارم، ج ۵، تهران: دارالکتاب اسلامی، ۱۳۶۵، ص ۳۲۷، ح ۱.

۳. همان، ص ۱۸.

۱- پیشبرد روابط اعتقادی و فرهنگی و تربیتی همسران

۱-۱- اهمیت کفویت اعتقادی واصلت فرهنگی: برخورداری همسران از باورهای اعتقادی و فرهنگ توحیدی در تحکیم خانواده تأثیر اساسی دارد. فرهنگ اسلامی افراد، آئینه اصالت و شرافت خانوادگی و پابندی به تقیدات مذهبی است.

رسول اکرم (ص) در این باره می‌فرماید: «تَزَوَّجُوا فِي الْحِجْزِ الصَّالِحِ، فَإِنَّ الْعِرْقَ دَسَّاسٌ»^۴ «ازدامن‌های پاک (و خانواده‌های اصیل) همسر بگیرید؛ زیرا بخشی از صفات خوب و بد آباء و اجداد خود را منتقل می‌کنند». رویگردانی از باورهای دینی و تربیتی، آرامش و لذت را از زندگی می‌برد. بدین جهت پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید: «أَنْكَحْ وَعَلَيْكَ بِذَاتِ الدِّينِ»^۵؛ «با افراد دیندار ازواج کنید». ثمره آن رسیدن به آرامش در زندگی است.^۶ البته مقدمه رسیدن به این مهم رعایت همتایی در انتخاب همسر است؛ که در زبان دینی به «کفویت»^۷ تعبیر می‌شود. کتاب‌های فقهی برای کفویت در ازدواج دو مصداق ذکر شده است.

۱. کفویت شرعی: که در صحت و درستی عقد ازدواج، شرط است. مانند مسلمان بودن.^۸

۲. کفویت عرفی: میان زن و مرد باید توافق فکری و تناسب روحی و اخلاقی باشد و هردو از نظر فرهنگ

خانوادگی، هم‌سطح باشند تا بتوانند یکدیگر را درک نموده و کانون زندگیشان را گرم و پررونق نگه دارند.^۹

هراندازه میان زوجین، کفویت در عقیده و ایمان بیشتر باشد؛ آن‌ها دارای کشش و گرایش بیشتری نسبت به هم خواهند بود؛ در آیات الهی تأکید شده است؛ زنان و مردان پاک، با یکدیگر^{۱۰} و زنان و مردان خبیث نیز با یکدیگر ازدواج کنند^{۱۱} از این روی مساله اعتقادات در زندگی به قدری مهم است که هرگز نباید به امید همتایی با کسی که هماهنگی اعتقادی ندارید ازدواج کنید^{۱۲} البته مطلوب این است که اختلافات (اعتقادی)

^۴ حسین، طبرسی، مکارم الاخلاق، مترجم: محمد باقر بهاری همدانی، قم: انتشارات شریف رضی، ۱۳۷۰، ص ۱۹۷

^۵ محمد بن الحسن، الحرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، چ ۲، قم: مؤسسه آل بیت (علیه السلام)، ۱۴۰۹، ه ق، ص ۳۰

^۶ و از نشانه‌های او این است که از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفریده تا بدان‌ها آرام گیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد تبیین آری در این [نعمت] برای مردم که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است.» روم (۳۰): ۲۱

^۷ در لغت، «کفو» و «کفو» به معنای هم‌تراز و هم‌سنگ و هم‌سان بودن در منزلت و قدر و ارزش است. راغب، اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن الکریم، ص ۷۱۸ ناشر: طلیعه

النور، چاپ چهارم، سال ۱۴۲۹

^۸ لطیف راشدی، سعید راشدی، رساله توضیح المسائل نه مرجع، چاپ یازدهم، قم: انتشارات پیام عدالت ۱۳۹۳، مساله ۲۳۹۶، ص ۱۳۲۴

^۹ سهراب، جینور از دواج عاشقانه عاقلانه، چ ۲، قم: موسسه فرهنگی انتشاراتی ائمه (ع)، ۱۳۸۰، ص ۵۲

^{۱۰} بقره (۲): ۲۲۱ زنان مشرک را به همسری نگیرید هر چند زیبایی ایشان شما را به شگفت آورد. و زنان با ایمان را به همسری مشرک در نیارید تا اینکه ایمان آورند بی تردید

^{۱۱} نور (۲۴): ۲۴ «الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ»

^{۱۲} حسین، دهنوی، گلبرگ زندگی (مجموعه گفتگوی تلویزیونی دوران عقد و آغاز زندگی مشترک، ج ۲، چ ۶، قم: انتشارات خادم الرضاء) علیه اسلام) ۱۳۹۰ ص ۱۴۹

جنسی جدیدی باشد.^{۵۲} که افراد را از خانه وکاشانه خود دور کند. از طرفی همجنس گرایی که امروزه در برخی کشورها صورت قانونی به خود گرفت، عاملی برای بی ارزش کردن عمل جنسی حلال بین زوجین است. قرآن کریم، این نوع رابطه را با ذکر داستان قوم حضرت لوط نبی(ع) تقبیح نموده و آنان را به خاطر این عملشان، قومی نادان و ستم کار نامیده است.^{۵۳}

۲-۴- تأمین و تدبیر معاش و پرهیز از تجملات و تبذیر در خانواده: توصیه ی اسلام به مردها این است که افرادی مسئولیت پذیر بوده و برای تأمین رفاه خانواده خود از هیچ کوشش حلالی فروگذاری نکنند.^{۵۴} این تلاش هم ردیف جهاد و مبارزه با دشمن معرفی گردیده است. امام صادق(ع) کار و کوشش را همانند جهاد در راه خدا، مقدس دانسته و کارگر را تشبیه به مجاهد فی سبیل الله می نماید. و همان اجر و پاداش را برای او متذکر می گردند.^{۵۵} البته در مقابل تلاش مرد برای کسب روزی حلال زنان نیز باید امانتدار داری مردان در منزل باشند یعنی در غیاب مرد، بی اذن او در اموال مرد تصرف نکند و در جایی که مرد رضایت ندارد، مصرف نمایند و حتی صرف نذر و روضه و بخشیدن به فقرا کند. این گونه بذل و بخشش ها فضیلتی ندارد بلکه فرد رامستحق عذاب آخروی هم می کند. پیامبر اکرم(ص) فرمودند: «زنی که از مال شوهر بدون اجازه ی او صدقه دهد، خداوند گناه هفتاد سارق را در نامه ی عمل او می نویسد.»^{۵۶} البته مهم تر از تأمین معاش تدبیر معاش است. فراوانی داری و امکانات، زندگی را نمی چرخاند؛ این هنر تدبیر و مدیریت است که به زندگی سامان می دهد. قناعت از جمله صفاتی می باشد، که تضمین کننده تدبیر معاش است. امام علی(ع) خوش ترین زندگی را در سایه قناعت میدانند.^{۵۷} و می فرمایند: «هر کس به اندازه ای که او را کفایت می کند، قناعت کند، به آسایش و نظم می رسد و در آسودگی و رفاه منزل می گیرد.»^{۵۸} از مهمترین مشکلات خانواده ها در زمان حاضر میل به تبذیر و اسراف است، امام زین العابدین(ع) از رسول خدا(ص) نقل می کنند: ثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ وَ ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْمُنْجِيَاتُ قَالَ..... الْقَصْدُ فِي الْغِنَاءِ وَالْفَقْرُ^{۵۹} در این روایت «حضرت رسول سه عامل برای نجات معرفی میفرمایند که سومین آن میانه روی و اعتدال در توانگری و نیازمندی است. پس افراد توانگر هم حق ندارند به بهانه این که امکانات مالی وسیع دارند به اسراف پردازند.

^{۵۲} محمد صادق شجاعی، روانشناسی و آسیب های اینترنت، ص ۹۵

^{۵۳} نمل (۵۵): اعراف (۴): ۸۱. عنکبوت (۲۹): ۳۱

^{۵۴} پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) می فرمایند: «هر گاه بنده ای برای تأمین نیاز خانواده اش بیرون برود، خداوند عزوجل برای هر قدمی که بر می دارد، یک درجه در بهشت برایش می نویسد و اگر نیاز آنها را تأمین کند، او را می آمرزد. محمد، محمدی ری شهری، دانش نامه قرآن و حدیث، ج ۳، بی جا، ۱۳۹۱، ص ۵۴۳

^{۵۵} همان، ج ۵، ص ۸۸

^{۵۶} میرزا حسین، نوری، مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۵۱ به نقل از اسدالله محمدی نیا، فاطمه الگوی همه، ص ۱۵۸

^{۵۷} محمد، محمدی ری شهری، دانش نامه قرآن و حدیث، ج ۳، ص ۴۷۹

^{۵۸} همان

^{۵۹} محمد یعقوب، کلینی، اصول الکافی، ج ۴ چاپ چهارم، تهران: انتشارات کتب اسلامی، ۱۴۰۷ ص ۵۳

۶-۲- صبر و شکیبایی در مشکلات اقتصادی: از نظر اسلام بردباری در مشکلات اقتصادی عامل مضاعف شدن عشق و علاقه بین زوجین خواهد بود، زیرا خداوند از فضل خود آنان را بی‌نیاز می‌کند.^{۶۰} چنانکه در قرآن کریم فرموده است: «به یقین با هر سختی آسانی است.»^{۶۱} همسران فهیم و موقعیت سنج در این شرایط به مدد اسلام بهترین کار را انجام می‌دهند. و تا بهبود شرایط و گاهی برای همیشه با فقر مرد می‌سازند. اسوه این بانوان حضرت زهرا(س) است؛ ایشان به امام(ع) می‌فرمایند: «علی جان! من از پروردگارم شرم می‌کنم از اینکه شما را به دردسر و سختی بیندازم و چیزی که قدرتش را نداری (و باعث خجالت شما می‌گردد) در خواست کنم.»^{۶۲}

^{۶۰}: «بی‌همسران خود و غلامان و کنیزان درستکاران را همسر دهید اگر تنگ دستند خداوند آنان را از فضل خویش بی‌نیاز خواهد کرد و خدا گشایشگر

دانا است. نور(۲۴) ۳۲

^{۶۱}. انشراح(۹۴): ۶

^{۶۲}. محمد بن الحسن الحر، العاملی، وسائل الشیعه، ج ۲، ۴۳، قم: مؤسسه آل بیت(علیه السلام) ۱۳۷۲، ص ۳۲

نتیجه گیری

بعد از تحقیق و بررسی روابط ناسالم بین زوجین و شناخت راهکارهای آنها از منظر اسلام این مطلب روشن می شود که برای پیشگیری از روابط ناسالم ناگزیر باید وارد بحث ملاک‌های انتخاب همسر شد تا بخش مهمی از مشکلاتی که زوجین در جریان زندگی مشترک با آنها درگیر هستند را رفع کرد از آنجایی که ملاک‌های انتخاب همسر خود عنوان مقاله ای مجزا است و پرداختن به آن از حوصله بحث مربوط خارج بود. برای نظم منطقی بحث به نقش مهم کفویت در انتخاب همسر اشاره شده و آن را ماحصل ملاک‌های انتخاب همسر دانسته و روشن شد که از منظر اسلام قدم اول پیشگیری از روابط ناسالم اعتقادی و اخلاقی انتخاب همسر مؤمن و باتقوا است. همسری که ملبس به فرهنگ دین داری باشد، اهمیت کفویت اعتقادی از نگاه اسلام به اندازه ای مهم است؛ که فقها کفویت مذهبی را یکی از شروط مسلم صحت ازدواج می‌دانند، و اعتقادات مذهبی را عامل رضایت مندی زوجین و سازش ایشان در جریان زندگی مشترک می‌شمارند، در این بین مشاوران مذهبی نیز برای پیشگیری از مشکلات احتمالی شاخصه‌هایی را تحت عنوان ملاک‌های کفویت فرهنگی بیان می‌کنند؛ از جمله تناسب در میزان تحصیلات، اشتراک در محل زندگی، اشتراک در موقعیت اجتماعی و اصال خانوادگی که نقش مهمی در پیشگیری از روابط ناسالم بین زوجین دارد.

از دیگر یافته‌های این تحقیق توجهی بود که اسلام در سامان دهی به روابط اخلاقی، عاطفی و تربیتی همسران دارد، و خرد ورزی و دوری از هوس رانی در انتخاب همسر، تعیین ویژگی‌های خوب همسران، سفارش به تحقیق و مشاوره برای پیش گیری از مشکلات در سه حوزه مذکور و همچنین دستور العمل‌های اسلامی از قبیل مشاوره با افراد آگاه و امین همچنین برجسته کردن نقاط قوت عاطفی، تربیتی و اخلاقی، دوری از به رخ کشیدن نقاط ضعف، تذکر دلسوزانه به همسر و تلاش برای جبران کمبودهای عاطفی، تربیتی، اخلاقی و اعتقادی برای سامان دهی و درمان روابط ناسالم بین همسران می‌باشد.

از رهیافت‌های دیگر این پژوهش نگاه ژرف اسلام به کانون خانواده و مسائل اقتصادی ایشان است، اسلام برای دفع تنش اقتصادی بین زوجین به مردان توصیه می‌کند برای ازدواج و پرداختن دین خود به دنبال کار و کوشش و کسب حلال باشند. در این میان برای ایجاد انگیزه در ایشان فضیلت‌های بی شماری را برای کسی که به دنبال تأمین معاش خانواده است بیان می‌کند. همچنین با ارائه الگوی دینی، ایشان را از اسراف و تبذیر دور می‌کند و به قناعت و صبر و وفاداری در زمان مشکلات اقتصادی توصیه می‌کند.

* قرآن مجید.

* نهج البلاغه.

۱. آمدی، عبدالواحد، تصنیف غررالحکم ودر الکلم، ترجمه: محمد علی انصاری، ج ۲، چ ۱، نشر: امام عصر (عج)
۲. _____، غررالحکم و در الکلم، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶
۳. اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ القرآن الکریم، ناشر: طلیعه النور، چاپ چهارم، سال ۱۴۲۹ه ق
۴. احمدی خدابخش، علی فتحی آشتیانی، علی رضا عرب نیا، "بررسی رابطه تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی"، خانواده پژوهی، سال دوم، ش ۵، ۱۳۸۵
۵. احمدی، حبیب الله، فاطمه الگوی زندگی، چاپ سوم، قم: انتشارات مؤلف، ۱۳۷۷
۶. اردستانی، صادق، اخلاق زن و شوهر و تنظیم خانواده، چاپ سوم، بی جا: حافظ نوین، بی تا
۷. ایمانی، محسن، شیوه های شناخت و گزینش همسر، چاپ دوم، انتشارات انجمن اولیاء مربیان، بی تا
۸. العاملی، محمد بن الحسن الحر، وسائل الشیعه، ج ۲، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۲۰، ۲، ۴۳، چ ۲، قم: مؤسسه آل بیت (ع)، ۱۴۰۹ه ق
۹. الراوندی، سید فضل الله، النوادر للراوندی، مترجم صادق اردستانی ج ۱، چ ۱، قم: انتشارات دارالکتاب، بی تا.
۱۰. بابازاده، علی اکبر، زمینه های فساد در جامعه و راه درمان، چاپ هفتم، قم: انتشارات قدس، ۱۳۸۱
۱۱. بابویه، محمد (معروف به شیخ الصدوق)، من لایحضره الفقیه، ج ۴، قم: جامعه المدرسین، ۱۴۱۳ه ق
۱۴. جینور، سهراب، ازدواج عاشقانه عاقلانه، چاپ دوم، قم: موسسه فرهنگی انتشاراتی ائمه (ع)، ۱۳۸۰
۱۵. خدادادی، جمشید، راز کامیابی در زندگی زناشویی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات ندای سینا، ۱۳۹۲
۱۶. دهنوی، حسین، گلبرگ زندگی، ج ۱ و ۲، چاپ ششم، قم: انتشارات خادم الرضاء (علیه اسلام)، ۱۳۹۰
۱۷. رشیدپور، مجید، تعادل و استحکام خانواده، چاپ چهارم، تهران: اطلاعات، ۱۳۷۳
۱۸. راشدی رشید - سعید راشدی، رساله نه مرجع، چاپ ۱۱، بی جا، انتشارات: پیام عدالت، ۱۳۹۳
۱۹. سادات، محمد علی، سادات، راهنمای همسران جوان، چ ۴، قم: دفتر نشر و فرهنگ اسلامی ۱۳۷۷
۲۰. سفیری، خدیجه، موانع و مشکلات اشتغال زنان، کار و جامعه، چاپ اول، بی جا، انتشارات: صدف، بی تا.
۲۱. ستوده، هدایت الله، بررسی مسائل اجتماعی ایران، چاپ اول، تهران: انتشارات ندای آریانا، ۱۳۷۶
۲۲. سروری، حجت الله، نقش ماهواره در زندگی، چاپ دهم، قم: انتشارات جوانان موفق، ۱۳۹۳
۲۳. شعاری نژاد، علی اکبر، فرهنگ علوم رفتاری، چاپ سوم تهران، انتشارات: امیرکبیر، ۱۳۷۵.
۲۴. شفیع مازندرانی، محمد، سرچشمه های آرامش در روانشناسی اسلامی، چ اول، قم: اطراکین، ۱۳۹۴

۲۵. شجاعی، محمدصادق، روانشناسی و آسیب شناسی اینترنت، ص ۹۵ نشر: پرتال جامعه علوم انسانی ۱۳۸۷
۲۶. صادقی اردستانی، احمد، اخلاق زن و شوهر و تنظیم خانواده، ج ۳، بی جا: حافظ نوین، ۱۳۷۵
۲۷. طوسی، محمد بن حسین، التذهیب، ج ۶، چ ۷، تهران: انتشارات دارالاسلامیه، ۱۳۶۵
۲۸. طبرسی، حسن، مکارم الاخلاق، مترجم: محمد باقر بهاری همدانی، چ ۱۰ قم: شریف رضی، ۱۳۷۰
۲۹. علی ابن الحسین (علیه السلام) امام سجاد، صحیفه سجادیه، قم: انتشارات الهادی، ۱۳۷۶
۳۰. کلینی، محمد یعقوب، اصول الکافی، ج ۲، ۴، ۵، چ ۴، تهران: دارالکتاب اسلامی، ۱۳۶۵
۳۱. محمدی نیا، اسدالله، بهشت جوانان یا آنچه باید یک زن و مرد بدانند، چ ۶، قم: سبط اکبر، ۱۳۸۳
۳۲. مطهری، مرتضی، سیری در سیره نبوی، چاپ بیست و ششم، تهران: انتشارات صدرا، بی تا
۳۳. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۷، ۱۲، ۲۰، ۶۶، ۶۸، ۷۱، ۱۰۳، چ ۳، لبنان: مؤسسه آل بیت، ۱۴۰۳ هـ.ق.
۳۴. موسوی خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، ج ۲، چ ۲۰، کتاب نکاح، القول فی الکفر، نشر: امام خمینی ۱۳۷۸
۳۵. _____، صحیفه امام (مجموعه نامه ها، پیام سخنرانیها) ج ۱، چ ۱، تهران: آثار امام خمینی (قدس سره) ۱۳۷۸
۳۶. محمدی ری شهری، محمد، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، چاپ اول، قم: مشعر، ۱۳۸۷
۳۷. _____، دانش نامه قرآن و حدیث، ج ۳، بی جا، ۱۳۹۱
۳۸. _____، میزان الحکمه، ترجمه حمید رضا شیخی، ج ۱۳، چ ۷، قم: نشر دار الحدیث، ۱۳۸۶
۳۹. محمدی نیا، اسدالله، فاطمه الگوی همه، چاپ ششم، قم: انتشارات سبط اکبر، ۱۳۸۳
۴۰. نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، چاپ سوم، بی جا، انتشارات: پیام، ۱۳۸۱
۴۱. نوابی نژاد، شکوه، مشاوره ازدواج و خانواده در مانی، تهران: انتشارات انجمن و اولیاء و مربیان، ۱۳۸۰
۴۲. ولدی عباسی، محسن، در ساحل آرامش، (مجموعه ۵ جلدی)، چ ۱۹، ج ۳، قم: جامعه الزهراء، ۱۳۹۰
۴۳. وفسی، حامد، "فصلنامه علمی تخصصی محفل"، معاونت پژوهش حوزه علمیه، شماره نهم و دهم، ۱۳۹۳